

DEĞİŞEN DÜNYA DÜZENİ, DEĞİŞEN BARIŞ GÜCÜ MİSYONLARI VE TÜRKİYE'NİN KATKISI

Çiğdem TUNÇ*

United Nations being one of the most institutionalized organizations of the current international system, is the sole agent to detect the applied International Law. According to the UN charter that constitutes the basis of the existing international law, use of force is forbidden in all ways but two cases. This article examines peace enforcement and peace keeping missions which must be evaluated with in the context of one of these exceptions; collective defense. And it also tries to give information on Turkey's contributions to these missions.

L 990lı yılların başında, Soğuk Savaş'ın bitimiyle sona eren iki kutuplu düzen sonrasında, Somali, Bosna, Ruanda ve Kosova gibi dünyanın farklı yerlerinde çeşitli karışıklıklar yaşanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile bir anlamda misyonsuz kalan güvenlik örgütlerinin ikinci plana kayması ile oluşan yeni sorunların çözümünde Birleşmiş Milletler (BM) uluslararası planda en kapsayıcı platform olarak dünya sahnesine çıkmıştır. Soğuk Savaş müddetince iki rakip ülke olan ABD ve SSCB arasındaki ideolojik rekabetin sona ermesi ile daha önceki dönemlerde iki devlet arasındaki rekabetin yoğun biçimde yaşandığı bölgelerde bu kez iç savaşlar yaşanmaya başlamıştır.

BM'nin kuruluşundan bugüne temel amacı uluslararası barışın korunması olmuştur. Ve zaman içerisinde küresel gelişmeler sonucunda BM ana sözleşmesinde açık olarak belirtilmemekle birlikte barış koruma operasyonları şeklinde anılan yeni bir operasyon türü ortaya çıkmıştır. 11 Eylül sonrası ABD'nin Afganistan'a yönelik başlattığı hareket ile ülkede Taliban yönetiminin uzaklaştırılması sonrasında yeni bir hükümet kurulması ve ülkede tekrar barışın ve düzenin sağlanması sürecinde, bahsedilen BM barış güçlerinin gönderilmesi ve Türkiye'nin de bu güce katkıda bulunması, Türkiye açısından da barış güçlerinin daha iyi anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu makale de, uluslararası gücün kullanılmasına bir nebze olsun ışık tutmak ve Türkiye'nin bu operasyonların neresinde olduğunu tespit etmek maksadıyla yazılmıştır.

* ASAM, Jeopolitik ve Strateji Araştırmaları Asistanı, e-mail: ctunc@avsam.org
Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 258-272.

çöküşü ile başlayan Soğuk Savaş sonrası dönemde BM, uluslararası alanda mevcut en kurumsallaşmış örgüt olarak uluslararası barışı korumayı amaçlayan faaliyetlerine devam etmektedir.⁴

BM'nin kuruluş yapısında, Milletler Cemiyeti'nin kuruluşunda yaşanan olumsuzlukların giderilmesi de hedeflenmekteydi. Tarihte ilk defa, ilk çağlardan beri devletlerin en temel hakkı olarak algılanan ve MC ile ciddi bir kısıtlama getirilen kuvvet kullanma hakkı, BM anlaşması ile, istisnalar dışında, devletlere tamamen yasaklanmıştır. 19. yüzyılda savaş ile savaşa varmayan kuvvet kullanma arasında yapılan ayırım kesinleşmiş ve BM anlaşması ile de, meşru müdafaa ve hukuku uygulamak amacıyla uluslararası örgüt tarafından kuvvet kullanılması istisnaları dışında, devletlerin kuvvet kullanması yasaklanmıştır.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte adı daha fazla duyulmaya başlayan ve BM anlaşmasının temelde yasakladığı kuvvet kullanımının iki temel istisnasından biri olan uluslararası sistemde barışı korumak veya yeniden kurmak için birlikte kuvvet kullanma kapsamına giren barışa zorlama operasyonları ve barış kurma faaliyetleri, Türkiye'nin katıldığı operasyonlar çerçevesinde incelenecektir. İlk bölümde barışı koruma ve barış kurma kavramları ile ilgili genel tanımlar verildikten ve teorik çerçeve çizildikten sonra, müteakip bölümde Türkiye'nin katıldığı barışa zorlama ve barış gücü operasyonları ele alınacaktır ve sonuç bölümünde ise önümüzdeki dönemde barış koruma operasyonları ile ilgili çıkarımlar ve Türkiye'nin bu operasyonlara katılım sonucunda muhtemel kazanç ve kayıpları değerlendirilecektir.

BARIŞI KORUMA, BARIŞ KURMA VE KUVVET KULLANMA KAVRAMLARI VE GENEL TEORİK ÇERÇEVE

26 Haziran 1945'te San Francisco'da imzalanan ve 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe giren, BM ana sözleşmesi, örgütün kuruluş amacını şöyle tarif etmektedir:

...uluslararası barış ve güvenliği korumak, uluslararası dostane bağları geliştirmek, uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel ve beşeri sorunların çözümünde işbirliği sağlamak ve insan hakları ile temel hürriyetlere saygıyı geliştirmek, uluslararası müşterek amaçlara ulaşmada gayretlerin koordine edildiği bir merkez oluşturmak, bölgesel çatışmaları önlemek ve barışın devamlılığını sağlamak için gerektiğinde askerî tedbirler alınması dahil, faaliyette bulunmaktır.⁵

⁴ Radhey Shyam, *International Relations*, Islamabad, Forward Publishing, 1995. s. 156.

⁵ BM Antlaşması Madde 1. <http://www.un.org>

hareket edecekler. Planlanan bu hedef hiçbir zaman gerçek anlamda hayata geçirilememiş ve kendi silahlı gücüne sahip olamayan BM, üye devletlere ancak, zorlama eylemine girişmelerinde izin veren veya tavsiyede bulunan bir örgüt olarak kalmıştır.

Ortak güvenlik sisteminden farklı olarak, Türkiye'nin de muhtelif seferler katkıda bulunduğu barış gücü operasyonlarında, mevcut olan düşünce BM güçleri karşısında bir düşmanın bulunmadığı ve bu güçlerin gerçekleştirilmesi gereken şeyin tarafsız davranarak barışın korunmasına veya yeniden kurulmasına katkı sağlamalarıdır. Antlaşmanın orijinal metninde barış güçleri ile ilgili bir hüküm bulunmamasına karşın, gelişmeler karşısında ortaya çıkan bir ihtiyacı tatmin için geliştirilmiş bir hareket tarzıdır ve BM'nin en başarılı uygulaması haline gelmiştir.⁹ "Barış güçleri genel olarak şöyle tanımlanabilir: Uluslar arası sivil ve/veya askerî personelin tarafların rızasıyla ve BM komutası altında yerleştirildikleri ve amacı mevcut ya da potansiyel uluslararası çatışmaların ya da açıkça uluslararası boyut taşıyan iç çatışmaların kontrol altına alınması ya da çözülmesi olan BM operasyonları."¹⁰ Değişik amaçları gerçekleştirmek için hayata geçirilen barış gücü operasyonlarını kabaca iki grup altında tanımlamak mümkündür; gözlemci gruplar ve askerî güç içerenler. Bir kişiden dahi oluşabilecek gözlemci grupların temel vazifesi sorunun yaşandığı bölgeye giderek, Genel Sekreter'e sorun ve gidişatı hakkında rapor vermektir. İkinci grup olan askerî güç içeren barış güçleri ise; silahlı bir çatışmanın yaşandığı bölgede gerilimin daha fazla artmasını engellemek, yapılmış bir ateşkes var ise, bu ateşkesi uyulmasını sağlamak veya çatışmaya dış müdahalenin önüne geçmek gibi birçok maksatla yerleştirilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi BM barışı koruma operasyonları zamanla böyle bir ihtiyacın fark edilmesi ile kurulmuş olan bir sistemdir. Bu sebepten dolayı, bu güçlerin antlaşmanın hangi bölümüne veya maddesine dayandığı konusunda görüş birliği bulunmamasına rağmen, BM'nin kurucu antlaşmasındaki altıncı ve yedinci bölümlerin barışı koruma operasyonlarının hukuki çerçevesini çizdiği ifade edilmektedir. Anlaşmazlıkların çözümü başlıklı altıncı bölümde temel olarak; uluslararası barış ve güvenliğin devamını tehdit edebilecek sorunlara sahip tarafların öncelikle kendi aralarında barışçıl yollar vasıtasıyla bu sorunları çözmek yoluna gitmeleri gerektiği ve ikinci bölümde de BM Güvenlik Konseyinin gerekli görmesi durumunda, belirlenen barışçıl yöntemlerle tarafları müzakere etmeye çağırabileceği belirtilmektedir.

⁹ Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karşıma ve Birleşmiş Milletler*, s.174.

¹⁰ Keskin, 'Yeni Barış Güçleri', s. 69.

BM antlaşmasının 6. bölümünde antlaşmazlıkların diplomatik yollarla çözüm şekli olarak; çatışmanın önlenmesi, barış yapma, barışı koruma, insani yardım ve barışı pekiştirme faaliyetlerinin uygulanması ifade edilirken, 7. bölümde barışı yeniden tesis etmek için; barışa zorlama hareketinin icra edilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. Fakat bahsedilen bu faaliyetlerin uygulamadaki sıralaması kesin olarak belirlenmemektedir.

...bununla birlikte; barış yapıcı faaliyetlerin devamlı olacağı, bir anlaşmazlığın baş göstermesi halinde kalıcı barışın tesisine kadar, barışı koruyucu faaliyetlerin uygulanacağı, başarılı olması halinde kalıcı barışın tesisine kadar barışı koruyucu faaliyetlerin uygulanacağı, barışı koruyucu tedbirlerin yetersiz kalması halinde ise, çatışmayı da öngören barışa zorlayıcı tedbirlerin uygulanabileceği ve son aşamada da barış yapıcı faaliyetlerin olacağı, değerlendirilmektedir.¹¹

Son dönemde sıkça kullanılan barış güçleri, barış operasyonları gibi kavramlar birbirinin yerine kullanılmasına karşın gerçekte farklı olguları nitelendirmektedirler. Barış güçlerini, barışa zorlama operasyonlarından ve insani müdahaleden¹² ayıran en temel fark, barış gücünün konuşlandırılacağı ülkenin isteği ve rızasıdır. Aynı şekilde, mavi bereliler olarak da anılan barış güçlerinin güce başvurmak gibi bir misyonları yoktur, ancak kendilerine yönelik bir saldırı olursa, meşru müdafaa halinde güç kullanabilir. Bu birimlerin taraflara belli bir çözümü dikte

.....
 •••••
Barış Gücü
Operasyonları Özel
Komitesinin hazırladığı
 •••••
bir raporda barış
gücünün temel ilkeleri
şöyle sıralanmaktadır;
 tarafların rızası,
 tarafsızlık ve meşru
müdafaa dışında kuvvet
kullanmama ilkesi.
 •••••

ettirmek gibi bir yetkisi de yoktur. Barış güçleri BM antlaşmasının imzalandığı günlerde planlanmış bir olgu olmadığı için, uygulanan kurallar daha çok tecrübeler sonucunda belirlenmiştir. Başarılı olarak tanımlanan operasyonlara bakıldığında, ortak özellik olarak barış gücünün çatışmaya müdahil olmadığı ve tarafsız davrandıkları görülmektedir. Barış Gücü Operasyonları Özel Komitesi'nin hazırladığı bir

¹¹ *Barış Destekleme Harekati*, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1994, s.2.

¹² İnsani müdahale ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Şaban Kardaş, "Humanitarian Intervention: The Evolution of The Idea and Practice", *Perceptions*, Cilt: 7(2), ss.120-137.

raporda barış gücünün temel ilkeleri şöyle sıralanmaktadır; tarafların rızası, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmama ilkesi.¹³

Herhangi bir barışı destekleme operasyonunda BM'de karar mekanizmasının nasıl işlediği incelendiğinde; öncelikle dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan ve dünya barışını tehdit eden bir krize taraf olan ülkelerden birinin veyahut ta Güvenlik Konseyine üye ülkelere birinin konuyu Konsey'e getirmesi gerekmektedir. Böyle bir başvuru sonrasında genel sekreter, Güvenlik Konseyi başkanından gereken işlemlerin başlatılmasını ister. BM'nin yürütme organı olarak kurulan Güvenlik Konseyi, barışı destekleme operasyonlarının plan ve onay merciidir. Güvenlik Konseyi'nden böyle bir karar çıkarılması için beş daimi üyenin oyları da dahil olmak üzere dokuz olumlu oya ihtiyaç bulunmaktadır.

1948 yılından, 15 Eylül 2001 tarihine kadar toplam 54 barış koruma operasyonu gerçekleştirilmiştir, bunlardan halen devam etmekte olan operasyonların sayısı ise 15'tir.¹⁴ 31 Ağustos 2001 tarihi itibarıyla 47.151 asker, polis ve sivil personel bu operasyonlarda görev yapmaktadır.¹⁵ Türkiye de tüm bu faaliyetlerde çoğu zaman aktif olarak yerini almıştır. Bir sonraki bölümde de Türkiye'nin katkıda bulunduğu operasyonlara değinilecektir.

TÜRKİYE'NİN KATILDIĞI BARIŞA ZORLAMA VE BARIŞ KORUMA OPERASYONLARI ÇERÇEVESİNDE BARIŞ SAĞLAMA FAALİYETLERİ

Atatürk döneminde Türk Dış Politikası'nın temel amacı ülkenin güvenliğinin sağlanması ve tam bağımsızlığın tüm dünyaya kabul ettirilmesi olmuştur. Ülkenin kendine has, kıtalararası bir geçiş yolu üzerinde bulunan jeopolitiği, Atatürk döneminden başlayarak, kolektif güvenlik sistemine ve bölgesel ittifaklara çok önem verilmesine yol açmıştır.¹⁶ Bu çerçevede Türkiye 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuş, 1950 yılında Avrupa Konseyi'ne, 1960 yılında OECD'ye, 1952'de NATO'ya ve 1958'de ise CENTO'ya üye olmuştur.¹⁷ Tüm bu

¹³ Tom Woodhouse, Oliver Ramsbotham, 'Peacekeeping and Humanitarian Intervention in Post-Cold War Conflict', *Peacekeeping and Peacemaking Towards Effective Intervention in Post Cold War Conflicts*, Tom Woodhouse, Robert Bruce, Malcolm Dondo (ed.), Mcmillin Press, Londra, 1998. ss.39-73.

¹⁴ BM web sayfası; <http://www.un.org/Depts/dpko>

¹⁵ United Nations Peacekeeping Operations Background Note, 15 Eylül 2001, <http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf>

¹⁶ Ü. Haluk Bayülken, "Türkiye ve Birleşmiş Milletler", *The Foreign Policy Quarterly*, vol:1(3), s.16.

¹⁷ Bayülken, "Türkiye ve Birleşmiş Milletler", s.18.

üyeliklere bakınca Türk dış politikasının temel amacının bağımsızlığını koruyabilmek için yeterli güvenlik sağlama arayışı etrafında şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin, tüm dünyayı kapsayan bir kolektif güvenlik sisteminin gerekliliğine olan inancını ve büyük umutlar ile BM'ye üye olmasını da bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye, güvenliğini sağlamak için sadece kendi savunmasını veya ordusunu güçlendirmek yerine BM'nin de güçlenmesi için elinden geleni yapmaya çalışmıştır.

Türkiye, BM sistemi içinde uluslararası barışı korumada önemli bir yer tutan barış koruma ve barışa zorlama operasyonlarına da birçok kez katılmıştır. "Bu çerçevede BM Barış Güçlerine katkısı, tuğay seviyesindeki bir birlikle Kore Savaşına katıldığı 1950 yılında başlamış ve Türk Silahlı Kuvvetlerini, 1988'den bu yana çeşitli gözlemcilik görevleri ile barışı destekleme hareketına aktif olarak iştirak etmiştir."¹⁸

BM'nin kurulmasından kısa bir zaman sonra, 1950 yılının yazında Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgali, BM'nin ilk gönüllü barışa zorlama operasyonuna yol açmıştır. BM ortak güvenlik sistemi kurmayı başaramadığı ve kendi güçlerine sahip olmadığı için ABD tarafından yönetilen operasyonu meşrulaştırmıştır. Sovyetler Birliği'nin, BM'yi protesto etmesinden dolayı Güvenlik Konseyi'ndeki görüşmelerde bulunmasından faydalanılarak, BM Güvenlik Konseyi'nde üç önemli karar alınmıştır.¹⁹ 25 Haziran 1950'de alınan ilk karar, Kore Cumhuriyeti'ne

¹⁸ MSB, *Beyaz Kitap*, <http://msb.gov.tr/Birimler/Htm/hGnPPD/GnPPDBeyazKBol2Kis3.htm>

¹⁹ Kore Savaşı ile ilgili yazılmış kitaplar için bkz. Allan R. Millett, 'The Korean War: A 50-Year Critical Historiography', *Strategic Studies*, Sayı:24 (1), Mart 2001.ss.188-224.

Kuzey Kore güçlerinin saldırmasının endişe yarattığını ve bunun barışa bir tehdit yarattığını ifade ederken, 27 Haziran'da alınan ikinci karar bu saldırıya karşı koyabilmek maksadıyla BM üyelerine gerekebilecek yardımı tedarik etmeleri yönünde tavsiyede bulunulmakta ve son olarak da 7 Temmuz'da alınan kararda askerî birlik sağlayabilecek olan üye devletlerin bu birlikler ABD'nin bütünleştirici komutası emrine vermeleri ifade edilmektedir.²⁰

Türkiye Cumhuriyeti, BM'de alınan bu kararlar ve ülkede yaşanan tartışmalar sonrasında Kore'de ABD'nin yanında yer almaya karar vermiştir. Türk Hükümeti, BM Güvenlik Konseyinin asker talebini olumlu karşılamış ve 25 Haziran 1950 tarihinde Güney Kore'ye 4500 askerden oluşan bir tuğay gönderilmesini kararlaştırmıştır.²¹ Daha sonraları Kore'ye başka birlikler de gönderilmiş ve giden askerlerin sayısı on taburu bulmuştur. Türkiye prensip olarak Kore'ye yardım etmeyi benimseyen elli üç ülke arasından, somut olarak asker gönderen on altı ülkeden biri olmuştur. Bu kararlar, Kurtuluş Savaşı sonrasında hiçbir çatışmaya girmeyen Türk Ordusu ilk kez Türkiye sınırları dışında bir çatışmada yer almıştır.

Türkiye'nin bu dönemde Kore'ye asker gönderme kararını uluslararası barışa katkı sağlama gayesinin ötesinde, uzun yıllar sürecek olan Batı ile, özellikle de ABD ile iyi ilişkiler geliştirme hedefine ulaşmada da önemli bir adım olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu dönemde 14 Mayıs 1950'de genel seçimler gerçekleştirilmiş ve oyların yarısından fazlasını alarak yeni kurulan Demokrat Parti (DP) tek başına iktidara gelmiş bulunmaktadır. Uluslar arası arenadaki bu gelişmeler, yeni kurulan Kuzey Atlantik Paktı'na (NATO) girmeyi ve ABD'nin sağladığı Marshall planından yararlanmak isteyen DP'nin kararı sonucu, ABD'den sonra asker göndereceğini açıklayan ilk ülkenin Türkiye olması ve savaşta ön saflarda yer alması ile sonuçlanmıştır. Prof. Dr. Bağcı, Türk Hükümeti'nin böylesi bir karar alırken, Türkiye'nin Kore'dekine benzer bir durumla karşılaşması halinde, bu ülkelerin de Türkiye'ye yardıma gelecekleri kanaatine sahip olduklarını ifade etmektedir.²² 1950li yıllara bakıldığında Türkiye'nin, en temel kaygısının Sovyetler Birliği karşısında güvenliğini sağlamak olduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'na müdahil olmayan Türkiye, bu savaş sonrasındaki dönemde yaşanan ideolojik eksenli kutuplaşmada tercihini Batı'dan yana kullanmıştır. Sovyetler Birliği'nin asırlardır mevcut olan sıcak denizlere

²⁰ Joseph P. Lorenz, *Peace, Power and the United Nations*, Westview Press, 1999, Oxford, s.69.

²¹ <http://www.moch.com.tr/sh012001/sh0102001.htm>

²² Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li yıllar*, s.21.

inme stratejisinin farkında ve bu amaca ulaşmada temel yol üzerinde oturan Türkiye için, Kore Savaşı'nda ABD'ye verilecek destek ülkenin güvenliğini sağlamada temel araçlardan biri şeklinde algılanmaktaydı. Bu dönemde muhalefette olan Millet Partisi vekili Osman Bölükbaşı ve bağımsız milletvekili Kemal Türkoğlu'nun, Menderes Hükümeti'nin kararının TBMM'de tartışılması yolunda verdiği önerge haricinde, genel olarak Türk kamuoyunda Türk askerinin Kore'ye gönderilmesini destekleyen bir tavır içinde bulunduğu ifade etmek yanlış olmayacaktır.²³ Kore Savaşı sonrasında Türkiye'nin temel amacı olan NATO'ya girerek, Sovyetler Birliği karşısında Batı kampında yer alarak güvenliğini sağlama hedefine ulaştığını ve aynı dönemde birçok Amerikan yardımı aldığı görülmektedir. Fakat bunların yanında, Kore'ye gönderilmiş olan yaklaşık 15.000 Türk askeri içerisinde²⁴ 700'den fazla şehit verildiği ve toplam zayıatın 3000'in üzerinde olduğu da ifade edilmelidir. Belirtildiği gibi Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinin en önemli sonucu NATO'ya kabul edilmesi olmuştur.²⁵ Böylece Kore Savaşı sonrasında günümüze kadar halen etkisini sürdürecektir olan Türk Dış Politikasının temel yönelimlerinden birinin temelleri atılmış ve Türkiye Batı kampındaki yerini almıştır.

Türkiye Kore Savaşı sonrasında da birçok kez BM operasyonlarına asker göndererek katkıda bulunmuştur fakat bunların hiç birinde Türk birlikleri Kore'deki gibi sıcak çatışmaya girmemiş, daha çok barışın tesisi ve istikrarın sağlanmasına yönelik gözlemcilik görevlerinde yer almıştır.

Türkiye'nin katıldığı diğer bir grup faaliyette BM Askeri Gözlem Misyonlarıdır. Bunlar şöyle sıralanabilir;²⁶

²³ Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li yıllar*, s.24.

²⁴ http://www.tsk.mil.tr/genelkurmay/uluslar_arası/barisdesharekatkatkı/barisdestekkatkı.htm

²⁵ Henry Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York, ss. 473-492.

²⁶ Bu bölümdeki bilgiler ve rakamlar Türk Silahlı Kuvvetleri'nin http://www.tsk.mil.tr/genelkurmay/uluslar_arası/barisdesharekatkatkı/barisdestekkatkı.htm adresli sayfasından alınmıştır.

İran-İrak savaşının sona ermesini müteakip, tarafların ateşkes anlaşmasına uymalarını ve birliklerin çekilmesine gözlemek amacıyla BM İran-İrak Askerî Gözlemci Grubu (UNIIMOG) oluşturulmuştur ve Türkiye, UNIIMOG'a Ağustos 1988- Mayıs 1991 tarihleri arasında 6 aylık sürelerle dönüşümlü olarak 10'ar askerî gözlemci göndermiştir.

Diğer bir gözlemci görevi ise BM Irak-Kuveyt Askerî Gözlemci Grubu (UNIKOM)dur.²⁷ Körfez Savaşı'nın ardından Abdullah Körfezi'ni ve Irak'ta 10 km, Kuveyt'te 5 km olmak üzere toplam 15 km genişliğinde tesis edilen Irak-Kuveyt askerden arındırılmış sınır bölgesini gözetlemek, askerden arındırılmış bölgedeki askerî ihlallere mani olmak amacıyla oluşturulan UNIKOM'a Türkiye, 21 Mayıs 1991 tarihinden bu yana bir yıllık süreler ile personel görevlendirmektedir. Şu ana kadar toplam 57 kişi görev yapmıştır ve halen 6 subay görev yapmaktadır.

BM Gürcistan Gözlemci Grubu (UNOMIG) ise; Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ın, kendi sınırları içerisindeki Abhazya Özerk Bölgesi ile çatışmaya girmesinin ardından, Gürcistan ve Abhazya arasında 27 Temmuz 1993 tarihinde imzalanan Ateşkes Anlaşması'ndan sonra oluşturulmuştur ve Türkiye UNOMIG'de 15 Ekim 1994 tarihinden itibaren 6 aylık süreler ile personel görevlendirmektedir. Bu görevde şu ana kadar 54 askerî personel görev yapmıştır.

²⁷ http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unikom/unikom_body.htm

Türkiye'nin katıldığı diğer bir gözlemci grubu ise BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi (UNTAET) dir. Endonezya Devlet Başkanı Suharto'nun halk isyanı sonucunda görevinden ayrılmasından sonra, Doğu Timor'da bağımsızlık için verilen mücadelenin hız kazanması sonucunda, Endonezya ile ayrılıkçılar arasındaki kanlı çatışmalara son vermek, barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması ile düzenin kurulması amacıyla kurulan "BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi (UNTAET)" bünyesindeki Askerî Gözlemciler Grubu'na Türkiye 1 Şubat 2000'den itibaren 2 subay göndermiştir.

Türkiye, Batı Şeria'daki El Halil kentinin, İsrail kuvvetlerince boşaltılarak Filistin ulusal yönetimine devredilmesini izlemek amacıyla İsrail ve Filistin ulusal yönetimi arasında imzalanan bir anlaşmayla kurulan "El Halil'de Geçici Uluslararası Mevcudiyet" adlı uluslararası gözlemcilik görevine, 1 Şubat 1997 tarihinden itibaren her iki tarafın isteği üzerine katılmıştır ve halen bu görevde 12 kişi bulunmaktadır.²⁸

Gözlemcilik görevlerinden farklı olarak Türkiye Barışı destekleme hareketlarına da bir çok kez asker göndermiştir. Bu hareketlerden en önemlilerinden biri yukarıda bahsedilen Kore Savaşı'dır. Bir diğer ise Somali'de gerçekleştirilen BM Harekatı'dır. Bu operasyonun Türkiye açısından taşıdığı bir önem, operasyonun bir Türk generali tarafından kumanda edilmesidir. Türkiye 2 Ocak 1993-22 Şubat 1994 tarihleri arasında 300 kişilik bir mekanize taburla, Somali'de, "Ümit Operasyonu" adı altında icra edilen insanî yardım ve barışı koruma hareketine katılmıştır. Somali harekatı birçok kişi tarafından başarısız bir hareket olarak değerlendirilmiş ve BM güçlerinin barış koruma güçleri gibi hareket etmeyerek olaylara müdahil oldukları ifade edilmektedir.

Bir diğer operasyon ise Bosna-Hersek'te gecikmeli bir şekilde gerçekleştirilen BM barış koruma operasyonudur. Bosna-Hersek'te insanî yardım harekatı için güvenli bölgeler tesisi ve korunması amacıyla UNPROFOR adı altında Birleşmiş Milletler Barış Gücü kurulmuş ve 04 Ağustos 1993-31 Aralık 1995 tarihleri arasında Türkiye 1400 kişiden oluşan alay seviyesinde bir Mekanize Birlik ile UNPROFOR'a katılmıştır.

Bosna-Hersek'te varılan Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması görevinin NATO'ya verilmesi üzerine UNPROFOR'a tahsisli Türk Barış Gücü takviye edilerek tuğay seviyesine çıkarılmış ve 20 Aralık 1995'ten itibaren IFOR'a tahsis edilmiştir. 20 Aralık 1996 tarihinde IFOR görevi-

²⁸ <http://www.tsk.mil.tr/genelkumay/uluslararasi/barisdesharekatkatki/bmmisyonlar.htm# 1>

ni tamamlayarak yerini SFOR'a bırakmış ve Türk Tugayı da SFOR'a tahsis edilmiştir. Halen bir Mekanize Tugay bölgede görev yapmaktadır.²⁹

Türkiye'nin katıldığı diğer bir operasyon ise; Yugoslavya sınırları içerisinde bulunan Kosova Özerk Yönetimi'nde Arnavutlar'ın silahlı direnişe geçmesi sonucu, Miloseviç yönetiminin direnişi bastırmasından sonra, Şubat 1999'da silahlı çatışmaya dönüşen Kosova krizinin politik yollardan çözümlenememesi üzerine NATO tarafından başlatılan 24 Mart 1999'da hava harekattır.³⁰ Türkiye, bu harekate 10 adet F-16 uçağı ile katılmıştır. Türkiye hava hareketına meydan desteğı sağlamış ve Adriyatik'te Akdeniz Daimi Deniz Gücü'nde (STANAVFORMED) bulunan bir firkateyn ve Akdeniz Daimi Mayın Gücü'nde (MCMFORMED) bulunan bir mayın avlama gemisi görevlendirmiştir. Türkiye, Kosova Krizi'ne çözüm bulunması amacıyla NATO ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında imzalanan barış anlaşmasının uygulanması amacıyla oluşturulan ve yaklaşık 50 bin kişiden oluşan uluslararası güce ise bir Mekanize Tabur ile katılmıştır.

Türkiye'nin içerisinde yer aldığı diğer bir operasyon da; Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'ta, Huzuru Temin veya Kuzeyden Keşif Harekatı olarak adlandırılan harekattır. Çekiç Güç Körfez Savaşı sonrasında yenilgiye uğrayan Irak'ın 36. kuzey paralel kuzeyindeki askerî faaliyetleri sınırlandırılmıştır. Bunun denetimi ve mültecilerin evlerine dönebilmeleri amacıyla Kuzey Irak'ta 36. paralelin kuzeyinde Mart 1991'den itibaren koalisyon kuvvetleri tarafından "Huzuru Temin Harekatı" uygulanmaya başlanmıştır ve bu hareket Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 26 Aralık 1996 tarihinde aldığı 470 no'lu karar ile, 1 Ocak 1997 tarihinden itibaren yerini Türkiye, ABD ve İngiltere'nin oluşturduğu koalisyon güçlerinin sadece hava gücü unsurlarının katıldığı "Kuzeyden Keşif Harekatı"na (Çekiç Güç) bırakmıştır.

Diğer bir operasyon ise "Esas Hasat Operasyonu" olarak anılan ve Makedonya'da gerçekleştirilen operasyondur. Makedonya'da azınlığı oluşturan Arnavutlar, Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu (UÇK) kurarak silahlı mücadeleye başlamıştır ve bu durum Makedonya'da milliyetçiliğın yükselişiyile sonuçlanmıştır. Makedonya ordusu ile UÇK arasında özellikle Tetova (Kalkandelen) kenti etrafında kanlı çatışmalar yaşanması ve bu çatışmaların Balkanlar'da diğer ülkeleri tehdit etmesi üzerine NATO devreye girmiştir. Arnavutlara bazı siyasî haklar verilmesi, bunun

²⁹ Col. Rupert Wolf Muray, "The Turkish Brigade," *IFOR on IFOR, NATO Peacekeepers in Bosnia Herzegovina*, s.63.

³⁰ Kosova Harekatı ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Hv. Plt. Kur. Yb. Özdilek Öcalan, "Kosova Hava Harekatı ve Alınan Dersler," *Silahlı Kuvvetler Dergisi Hava Kuvvetleri Özel Sayısı*, Sayı: 368, ss:41-47.

karşılığında UÇK silahlarını NATO'ya teslim etmesi planlanmıştır. "Esas Hasat Operasyonu" adı verilen bu operasyonda 150 kişilik Türk birliği görev almak üzere 18 Ağustos'ta Makedonya'ya gitmiştir. Türkiye, Makedonya'ya göndereceği 150 kişilik birliği, halen Bosna-Hersek'te görev yapan Türk tugayından seçmiş, Tugay bünyesinde görevini tamamlayan ve Türkiye'ye dönmesi planlanan 150 kişilik birlik, Makedonya'daki gelişmeler üzerine Türkiye yerine bu ülkeye kaydırılmıştır. Kumanova kriz bölgesinde bir köyde yapılan silâh toplama operasyonunda, İtalyan askerleriyle birlikte görev yapan Türk askerleri, 5 Ekim'de görevini tamamlamış ve Makedonya'dan ayrılmıştır.

Ve son olarak ise 11 Eylül'de ABD'ye yapılan saldırı sonrasında Amerika Afganistan'da bu saldırıların sorumlularını bulmak maksadıyla bir harekate girişmiştir. Bu hareket sonucunda Afganistan'da rejim değişikliği yaşanmış, yönetimi 1998'den beri elinde bulunduran Taliban yönetimi çökmüştür. Hamit Karzai başkanlığında kurulan yeni yönetim ise ülkede barışın sağlanması için BM'den yardım istemiştir. Bu çerçevede Afganistan'da Uluslararası Güvenlik Destek Gücü teşkil edilmiş ve bu uluslararası güç içinde, bir Kurmay Albay komutasında görev alacak Türk birliği, 14 subay, 21 astsubay, 232 erbaş ve er olmak üzere toplam 267 personelden oluşmaktadır.³¹

SONUÇ

Kurulduğu günden bugüne, özellikle içinde bulunduğu coğrafyadan kaynaklanan güvenlik endişeleri yaşayan Türkiye için; en akılcı çözüm yolu ittifaklar kurarak güvenliğini sağlamak olmuştur. Etrafındaki ülkelerin ve dünyanın diğer bölgelerindeki insanlar barış içerisinde olmadıkça gerçek bir güvenlikten bahsedilemeyeceğinin farkında olan cumhuriyetin ilk yöneticileri BM'nin kuruluşunda yer almıştır. Türk Halkı'nın BM'ye ve kuruluşuna karşı tavrını BM nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi Büyükelçi Bayülken yaptığı bir konuşmada şöyle ifade etmektedir; "Yurtta BM'nin kurulması büyük sevinç yarattı...BM her seviyede okul kitaplarına girdi ve oradan bir daha çıkmadı. Türk Halkı BM'yi dünya halklarının yeni bir dünya savaşı felaketinden kurtarma yolundaki umutlarının bir tahakkuku olarak gördü."³²

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda kurulan BM'nin gerçekleştirdiği operasyonlarda Soğuk Savaş'ın bitimi ile bir hızlanma yaşanmıştır. 11 Eylül sonrası dönemde medeniyetlerarası bir uzlaşma platformu oluş-

³¹ Hürriyet Gazetesi, 16.02.2002 ; Sabah Gazetesi, 16.02.2002

³² Haluk Bayülgen, "Türkiye ve Birleşmiş Milletler", *The Foreign Policy Quarterly*, vol:1(3),s. 21.

.....
**Tüm bu hedefler
amaçlanırken göz ardı
edilmemesi gereken
husus Türk askerinin
güvenliği olmalıdır.**
.....

turabileceği düşünülen Türkiye'nin kendine has durumu ve önemi bir kez daha fark edilmiştir. Uluslararası alanda barışa yapabileceği katkılar tekrar gözden geçirilmiştir.

Türkiye açısından, BM'nin barış gücü operasyonlarına

katılmak ne anlama gelmektedir diye soracak olursak; resmi olarak açıklanan; "uluslararası barışın ve istikrarın korunmasında bütün ülkelerin sorumluluğu bulunduğu inanan Türkiye'nin savunma politikasında genel anlamda barış koruma ile irtibatlı faaliyetlere katılım önemli bir yer tutmaktadır." denilmektedir. Bunun ötesinde BM çerçevesinde aktif bir politika izlemek ve barış koruma operasyonlarına katılmak, o bölgelerde daha fazla söz sahibi olmayı getirebileceği gibi, uluslararası alanda bir prestij kaynağı olabilir. Bunların yanında Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin tek hegemonu olan ABD ile birlikte hareket etmek, yani oyun kurucunun yanında yer almak, Türkiye'nin yeni kurulan düzene daha fazla etki etmesini, kendi kaygılarını da dile getirmesini sağlayabilecektir. Fakat tüm bu hedefler amaçlanırken göz ardı edilmemesi gereken husus Türk askerinin güvenliği olmalıdır. Son olarak Afganistan'da oluşturulacak barış gücünde de gözleendiği gibi; Japonya veya Almanya gibi ülkeler askerlerini sıcak çatışmaya girmemek kaydı ile gönderirken, Türk askerinin de maceralara sürüklenmemesi gerekmektedir.